

УДК 725.1.012.8(045)

Т.В. Сафонова

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ІНТЕР'ЄРУ В 1917–1932 РОКАХ

Інститут транспортних технологій НАУ, e-mail: bola@ua.fm

*Розглянуто поетапний розвиток різних архітектурних напрямів і течій, будівництво адміністративних центрів, громадських споруд та ділового інтер'єру.***Постановка проблеми**

Новаторські архітектурні течії перших років радянської влади формувалися, протиставляючи свої творчі концепції модерну та еклектиці. Спроби архітекторів у пошуках нових напрямів, об'єднання в архітектурні групи сприяли появі виникненню дизайн-мислення, перших дизайн-шкіл та нових підходів до сприйняття оточуючого середовища.

Постановка завдання

Розгляд питання розвитку архітектурних напрямів, творчих проектів архітекторів, їх спроб у дискусіях, на сторінках преси та у конкурсах виявити напрями подальшого розвитку радянської архітектури і знайти свій стиль дає нам можливість зрозуміти, які були передумови розвитку ділового інтер'єру 1917–1932 рр.

Основна частина

Розвиток світової архітектури підійшов у 1917–1932 рр. до межі, коли були потрібні докорінна ломка багатьох художніх принципів, відмова від традиційних естетичних уявлень, більш радикальні зміни художніх принципів [1].

У надрах архітектури початку двадцятого століття об'єктивні передумови “нового стилю” були художньо усвідомлені самими архітекторами і художниками “лівого” живопису. К.С. Малевич і В.Є. Татлін займалися формально-естетичними пошуками на стику живопису та архітектури.

К.С. Малевич був зацікавлений простими геометричними формами і складними об'ємно-просторовими композиціями.

В.Є. Татлін шукав естетичну виразність у нових конструктивних формах. Ідеї просторових конструктивних композицій були втілені В.Є. Татліним у пам'ятнику Третьюму Інтернаціоналу (1919–1920).

Новаторський проект з яскраво виявленим романтичним символізмом зовнішнього вигляду допоміг архітекторам подолати психологічний бар'єр в оцінюванні нових конструкцій, у створенні архітектурного образу сучасної споруди. Нова архітектура приймала на себе основну роль у формуванні нового стилю.

У перші післяреволюційні роки інтенсивні художні пошуки значною мірою визначалися в тому, що в єдиному ланцюзі архітектурних засобів та заходів (функціонально-конструктивна основа будівлі, композиційні засоби, художній образ) найбільш слабкою виявилася архітектурна форма, відставання в розробці якої стримувало розвиток всієї архітектурної творчості. При цьому найбільш складними були дві проблеми, які пов'язані з новою архітектурною формою: по-перше, взаємозв'язок нової архітектурної форми з об'єктивними закономірностями сприйняття людини і, по-друге, взаємовідносини архітектурної форми і нової функціонально-конструктивної основи будівлі.

Розв'язанням цих проблем і займалися прибічники двох основних новаторських течій – періоду становлення радянської архітектури – раціоналісти і конструктивісти.

У розв'язанні художньо-композиційних проблем раціоналісти йшли до форми від об'єктивних закономірностей сприйняття, а конструктивісти – від функціонально-конструктивної основи.

Представниками раціоналізму під керівництвом Н.О. Ладовського у 1923 р. було засновано Асоціацію нових архітекторів (АСНОВА). Так, вислів “простір – форма – конструкція” відображав упевненість раціоналістів у підпорядкованості ролі конструкції в процесі формотворення.

Велику увагу раціоналісти приділяли пошукам як нового художнього образу, так і нових типів життєвих і громадських будівель, які були народжені соціальними змінами у житті країни (архітектори М.В. Васильєв, О.М. Гінзбург).

Конструктивізм – течія основного творчого напрямку радянської архітектури періоду її становлення – остаточно сформувався до середини двадцятих років (архітектор О.О. Веснін).

Конструктивісти вважали, що нове мистецтво повинно стати виробничим мистецтвом, створюючи матеріальне середовище.

Серед тих, хто працював у напрямку конструктивізму, був видатний майстер архітектури двадцятих років Л.М. Лисицький. Розроблена ним експозиція радянського павільйону на Між-

народній виставці преси в Кельні в 1928 р. була вирішена комплексно. Вільне планування павільйону створювало цілісний простір, який не виглядав розрізненими залами [2].

Простота форм, утилітаризм, майже аскетичність форми почали сприйматися багатьма як нова художня стилістична мода. У таких складних умовах народжувалася теорія й практика архітектурного конструктивізму і вдосконалення напрямку “виробничого мистецтва” та виникнення художнього конструювання.

У двадцятих роках за проектами видатних зодчих в Україні будувався Дніпрогес ім. В.І. Леніна (архітектори В.О. Веснін, М.Д. Коллі, Г.М. Орлов), тракторний та авіаційний заводи у Харкові (архітектор О.Л. Ейнгорн), створювалися житлові комплекси з усіма видами культурно-побутового обслуговування.

Група архітекторів (З.К. Троценко, О.Л. Ейнгорн), яку очолював П.Ф. Альошин, розробила проект нового селища для робітників і службовців тракторного заводу. На Криворіжжі та в Донбасі будувалися робітничі будинки та клуби (архітектори В.К. Троценко, О.М. Бекетов), у Харкові – будинок учителя (не зберігся, архітектор К.М. Жуков), у Дніпропетровську – палац металургів ім. Ілліча (архітектор О.Л. Красносельський) [3].

У полеміці з раціоналістами конструктивісти (архітектори і художники-конструктори) пильну увагу приділяли функціональному призначенню споруди та промислового виробу. На той час у соціалістичному суспільстві з’являлися нові типи багатьох будинків та споруд: палаци культури і техніки, дитячі сади і яслі, парки культури і відпочинку тощо.

У теоретичних працях “Стиль и эпоха”, “Ритм в архитектуре” представника раціоналізму і конструктивізму О.М. Гінзбурга в 1923–1924 рр. було обґрунтовано технічну доцільність нової архітектурної форми. О.М. Гінзбург підкреслював вплив розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу на архітектуру, шукав нові паростки сучасної архітектури, перш за все, у промислових і інженерних спорудах. Вплив науково-технічних досягнень на архітектуру О.М. Гінзбург бачив не лише в появі нових конструкцій, але й у впровадженні в творчий метод архітектора раціональних прийомів проектування як властиві роботі конструктора, зокрема, художника-конструктора при облаштуванні внутрішнього середовища.

Після успіху нового творчого напрямку радянської архітектури на конкурсах архітектурних проектів йому стали слідувати ті архітектори, які

бачили в ньому новий модний стиль. Виникла реальна загроза розповсюдження нового спрямування стилізації і перетворення його у виключно зовнішній конструктивний стиль.

Вперше конструктивізм проявив себе на початку 1923–1925 рр. у конкурсних роботах. У той час виникла необхідність докорінної реконструкції та благоустрою Харкова, – столиці Української СРСР.

Яскравим прикладом архітектурної творчості є створення площі ім. Ф.Е. Дзержинського (1926–1932), а також проектування і будівництво окремих визначних споруд Харкова, розробка генерального проекту нового Запоріжжя та ін.

У проектуванні площі ім. Ф.Е. Дзержинсько-го – однієї з величезних площ світу – брали участь О.В. Щусев, І.О. Фомін, О.І. Дмитрієв, В.О. Щуко, С.С. Серафимов, С.М. Кравець, М.Д. Фельгер [4].

Ця площа відрізняється складною формою плану, який складається з прямокутника, трапецієвої частини і кола. Кругла частина забудована трьома висотними спорудами, які створили новий величний силует Харкова.

На найкращий конкурсний проект Держпрому на площі ім. Ф.Е. Дзержинського було подано в 1925 р. кілька проектів архітекторів О.М. Гінзбурга, А.Є. Білогруда, С.С. Серафимова, С.М. Кравця. Після проведення трьох етапів відбірної конкурсу авторами забудови стала група архітекторів на чолі з С.С. Серафимовим, а Будинку кооперації – група архітекторів на чолі з О.І. Дмитрієвим.

Період творчих пошуків архітекторів двадцятих років відзначений жорсткою боротьбою з проявами в архітектурі формалізму і особливо конструктивізму.

Безнаціональний характер конструктивізму заперечував прогресивні традиції архітектури попередніх століть, велику спадщину народного зодчества, розвиток національних рис в архітектурі та значення художньої форми, зрозумілої народу. Таким чином, конструктивізм був відкинутий.

Паралельно з існуванням раціоналізму і конструктивізму поширювався так званий функціональний метод. Розробка раціонального планування й обладнання приміщень будівлі з урахуванням функціонального процесу – все це було покладено в основу функціонального методу.

У радянській архітектурі двадцятих років архітектори з яскраво вираженим емоційним талантом К.С. Мельников та І.Н. Леонідов намагалися вирішити проблеми раціональності начебто з обох боків, йдучи одночасно від функціонально-конструктивної основи будівлі та від

його архітектурно-художнього образу. Особливістю творчих пошуків цих архітекторів було прагнення перебороти стереотипи, які склалися в архітектурних композиціях.

У двадцяті роки К.С. Мельников створює цілий ряд оригінальних споруд (радянський павільйон на міжнародній виставці в Парижі в 1925 р., клуби, свій дім та ін.), в яких виявлені нові можливості створення виразної об'ємно-просторової композиції. Заслугою К.С. Мельникова було те, що він сміливо розширив палітру виразних засобів і заходів сучасної архітектури.

І.Н. Леонідов поєднав в одній особистості виключно обдарованого художника, творця винахідника та оригінального мислителя. У другій половині двадцятих років І.Н. Леонідов створює цілий ряд блискучих проєктів (Інститут ім. В.І. Леніна, будівлю Центросоюзу та ін.). Він вірно відчував основну тенденцію – прагнення до простого об'єму в інтер'єрі, яке отримало визнання в сорокові – п'ятдесяті роки. Своїми проєктами І.Н. Леонідов довів, що гранично лаконічні геометричні об'єми, які позбавлені декору, володіють не меншою виразністю, ніж ускладнені композиції.

Друга половина двадцятих та початок тридцятих років – час, коли новий творчий напрям – функціоналізм – стає домінуючим у радянській архітектурі.

Розквіт українського зодчества не можна розглядати ізольовано від історичного розвитку передового російського зодчества того часу, яке мало велике значення для формування архітектури соціалістичної України. Архітектори старшого покоління К.С. Мельников, В.О. Щуко, О.В. Щусев, І.О. Фомін прогресивно вплинули на розвиток і розквіт української архітектури.

У середині двадцятих років у своїх пошуках І.О. Фомін від метода відбору традиційних форм класичного ордеру переходить до його спрощення, розробляючи художньо-композиційну систему, названу ним пролетарською класикою.

Т.В. Сафонова

Предпосылки развития делового интерьера в 1917–1932 годах

Рассмотрены поэтапное развитие различных архитектурных направлений и течений, строительство административных центров, общественных зданий и делового интерьера.

T.V. Safonova

Prerequisites of business interior development (1917–1932)

Staged development of various architectural tenors and trends, construction of administrative centers, public buildings and emergence of business interior.

Серед основних ознак нового стилю І.О. Фомін визначав простоту, демократичність, інтернаціональність, порядок, стандарт, відмову від фетишизації пропорцій, виявлення тектоніки нових конструкцій, що відобразилось у його подальшій творчості.

Класичним періодом цієї архітектурної школи можна вважати 1928–1932 роки. У подальші роки (1933–1935) пролетарська класика начебто в зворотному порядку пройшла етапи своєї еволюції, що виражалось в спрощенні класичного ордеру, поступово повертаючи окремі архітектурні форми і декоративні елементи.

Висновок

Поетапний розвиток різних архітектурних напрямів і течій дозволив в остаточному результаті знайти більш правильний підхід та функціонально-обґрунтоване рішення до виявлення образу будівель періоду 1917–1932 рр.

Поява класифікації споруд за функцією або призначенням обумовила виявлення призначення того чи того інтер'єру. Отже, зазначені адміністративні центри, громадські споруди, які мають офісний характер виробничого процесу, продиктували появу ділового інтер'єру, пошуки вирішення його організації та подальшого розвитку.

Список літератури

1. *Нариси історії архітектури УРСР* (радянський період). – К.: Держ. вид-во л-ри з буд-ва і архіт. УРСР.–1962.–350 с.
2. *Клинс Р.Р.* Художественное проектирование экспозиций: Монография. –М.: Высш. шк., 1978.–368 с.
3. *Академия архитектуры УССР.* Институт истории и теории архитектуры. Зодчество Украины: Сб. – К.: Акад. архитектуры УССР, 1954.–297 с.
4. *Архитектура Украинской ССР.* Т. 2.–К.: Акад. архитектуры УССР, 1951.–131 с.

Стаття надійшла до редакції 27.01.04.

Сафонова Тетяна Василівна (1952). Закінчила Харківський художньо-промисловий інститут (1977). Асистент кафедри технічного та промислового дизайну Інституту транспортних технологій Національного авіаційного університету. Напрямок наукової діяльності – дизайн інтер'єру, промисловий дизайн, архітектура.

Сафонова Татьяна Васильевна (1952). Окончила Харьковский художественно-промышленный институт (1977). Ассистент кафедры технического и промышленного дизайна Института транспортных технологий Национального авиационного университета. Направление научной деятельности – дизайн интерьера, промышленный дизайн, архитектура.

Safonova Tetyana Vasylivna (1952) graduated from the Kharkiv art-industrial institute (1977). Now she occupies position of the assistant at the cathedrae for technical and industrial design of the Institute of Transport Technologies, the National Air University. Interested in sciences – interior design, industrial design, architecture.